

Entrevista exclusiva a Graham Greene

Un catòlic agnòstic

En aquesta llarga conversa l'autor d'*El tercer home*, desaparegut fa poc parla de Déu, de literatura, de dones.

L'apartament és petit i senzill. La sala d'estar, inundada del sol mediterrani que hi penetra pel balcó. Hi cap just un sofà de vímet amb coixins i una butaca que hi fa joc; una taula amb unes simples tovalles fa d'escriptori. Hi ha prestatges plens de llibres, clàssics de Nelson i Oxford i altres llibres, usats, meticulosament exhibits. Podria ser l'apartament d'un mestre solter, o d'un capellà.

—*¿Per què aquí? —faig assenyalant amb el cap el bosc de pals del port d'Antiba—. ¿Avantatges fiscals, potser?*

Graham Greene comença a fer una sonora rialla.

—No, no... Vaig venir a viure aquí per estar a prop de la dona que estimo. Tinc una amiga; una amistat de gairebé 30 anys. Viu a prop d'aquí. Ens veiem la majoria de dies. És casada, amb un suís; i el marit és... *complaisant*. Totes les parts estan ben avingudes. Solem dinar plegats, amb la meva amiga, i passem la tarda junts.

Des que ens hem assegut, és com si els anys se li haguessin esvaït. La pell exulta de salut, aparentment. Té una orella perfecta i la vista penetrant.

—*Potser sou el catòlic laic més famós en vida —començo—. Però, ¿quina mena de catòlic? Aneu a missa? ¿Us confesseu? ¿Creieu, potser?*

—Ara em tinc per un catòlic agnòstic —talla sec—. Acostumo a anar a missa el diumenge. Tinc un gran amic, un capellà espanyol, el pare Leopoldo Durán, que té permís del bisbe per dir la missa en llatí a tot arreu. De manera que, si em ve a veure, la diu en aquesta mateixa taula. I quan vaig de viatge amb ell, diu missa a l'habitació de l'hotel, però només el diumenge. I per fer-lo content ara em confesso i tot... Una confessió de dos minuts... ja no tinc gaire res a confessar als 85 anys; i després combrego per fer-li plaer. Hi ha moltes coses per confessar,

en el meu passat, i necessitaria una llarga estona; però ara no hi ha res... per l'edat. I de falta de fe, no te'n pots pas confessar. Et sap greu, voldries poder creure. I de nit reso... que es faci un miracle, que pugui creure.

—*Us vau convertir al catolicisme fa més de 60 anys.*

—Una mena de conversió —em corregeix de seguida—. La dona amb qui em volia casar era catòlica i molt practicant, contra la voluntat de sa mare; i vaig pensar que el mínim que podia fer era entendre allò en què ella creia, encara que jo no hi cregués. Així vaig fer-me instruir per un tal pare Trollope i em vaig convèncer que el catolicisme podia ser més a prop de la veritat que cap de les altres religions d'aquest món.

—*El camí del catolicisme és sovint el desig d'una certesa més alta, d'una autoritat més clara. ¿Era això que buscàveu, també?*

—M'interessaven molt més les raons teològiques. Vaig llegir molta teologia en aquella època i vaig creure que les del catolicisme eren molt més convincents que no pas les d'altres religions.

—*Dèieu que hi hauria molt a confessar, de la vostra vida passada. ¿Però heu cregut en el pecat de debò, en sentit teològic?*

—Sempre m'ha desplaçat la paraula "pecat" —contesta—. Té com un dring professional, dogmàtic. Maldat, la paraula "maldat" no em fa res, però la paraula "pecat" té com una mena d'halo capellanesc. Crec que fem coses dolentes —de no gaire dolentes o de molt dolentes—. Ara, mai no he cregut en aquesta divisió estricta de l'Església entre pecats mortals i venials. I tanmateix, depèn de les conseqüències: maldats aparentment petites poden causar més sofriment que no pas maldats aparentment grosses. Depèn de les circumstàncies i de les relacions humanes.

—*Els vostres personatges es veuen so-*

vint agafats entre les seves misèries i la consciència. ¿Creieu que la temptació, un cert sentit de culpa, és la sal de la vida?

—No. M'estimaria més passar sense.

—*¿I Satanàs? Creieu en el mal o en els dimonis?*

—No, em penso que no —diu Greene amb un somriure tristoi.

—*¿I en els àngels, que hi creieu?*

Ara riu per sota el nas.

—No, de veritat, no.

—*¿En l'infern?*

—No hi crec, en l'infern. No hi he cregut mai. Em penso que és contradictori. Diuen que Déu és misericòrdia; doncs és una contradicció. Em penso que hi pot haver extinció i per a altres alguna cosa conscient. Però no crec pas en l'infern i diria que el purgatori es fa en aquesta vida, no pas en l'altra.

—*¿Per extinció voleu dir anihilació?*

—Sí. L'infern és sofriment; ara, l'extinció no.

—*¿I qui es mereixeria aquesta extinció?*

—Persones com Hitler, que seria anoreat.

—*¿I vós, què? Sou optimista sobre la vostra pròpia supervivència més enllà de la mort?*

—Bé, voldria poder-hi creure. Sigui com sigui, hi ha un misteri, i voldries que hi hagués alguna cosa més a part aquest món.

—*¿Us fa por la mort?*

—No, especialment ara. Voldria que vingués de pressa. El que em fa por és una malaltia interminable. Fa deu anys vaig tenir un càncer intestinal. Vaig pensar que ja m'havia arribat l'hora. Vaig escriure tot de cartes i vaig mirar de posar les coses en ordre tan bé com vaig saber, sense explicar per què. Però no vaig tenir gens de por de la mort.

—*¿I el cel, què?*

—No he pogut capir mai què podria ser això del cel. Si existeix, és una realitat

que no acabo de representar-me. La idea que tinc del cel seria una mena d'activitat, més que no pas la felicitat amb persones que hagi estimat; una activitat amb què podríem influir en aquesta terra. Potser les pregàries en aquest estat poden beneficiar algú en aquest món. —I després d'una pausa de mig minut, afegeix—: Em penso que un cel sense ferres sona més aviat a avorriment.

—*¿Què en penseu, de Déu?*

Guarda silenci. Un moment els seus ulls miren estranyament esmunyedissos, com encantats.

—*¿Considereu Déu d'una manera pura, desencarnada?* —hi torno.

—Em temo que no —diu rotundament.

—*¿El veieu com a Crist...?*

—Sí, més aviat... sí; això s'hi acosta força.

—*¿No us sembla que hi ha una base racional per tenir fe en Déu? O en l'altra vida?*

Greene es mira la falda un instant, sense somriure. En acabatriu per sota el nas bo i aixecant les espatlles.

—Això em recorda Freddy Ayer —diu—. El filòsof ateu, sabeu. Sempre em deia que amb mitja hora en tindria prou per convèncer-me que no hi havia absolutament res.

—*¿El va agafar mai per la paraula?*

—No. M'hauria ensopit —diu amb un cert sentiment—. Al capdavall, no he estat mai capaç d'entendre el positivisme lògic.

I al cap d'una pausa prossegueix:

—El professor Ayer començà a embarcar-se una mica cap al final. Pretenia que havia estat mort durant quatre minuts a l'hospital de Fulham Road. Però la seva experiència quasi-mortal no em va semblar mai gaire convincent. El que em feia estrany era ¿com ho sabia, si havia vist aquella resplendor després d'haver-se-li parat el cor, i no abans? Sigui com sigui, després de parar-se el cor segurament que deu restar una certa consciència al cervell.

—*Edith Stilwell va dir una vegada que devíeu tenir vocació de capellà.*

—No ho sé, si ho va dir o no... —respon Greene escèptic.

—*Ara, és un fet que la companyia dels capellans us agrada, però.*

—Quan vaig de viatge a Espanya amb el meu pare Durán sempre fem estada en un monestir de la Trapa, a Galícia. He acabat coneixent els monjos força bé i són molt amables amb nosaltres. De fet, quan vaig escriure *Monsignor Quixote* vaig dividir els meus drets espanyols i

sud-americans entre aquests trapenses i el FMLN, la guerrilla del Salvador.

Els ulls de Greene s'il·luminen amb la incongruència d'aquesta associació.

—*¿Pregueu quan visiteu els vostres amics trapenses?*

—No. Parlem. Com que els trapenses han fet vot de silenci, els agrada de fer una bona xerradeta. I quan reben visites tenen permís per parlar.

—*Dèieu que el pare Durán us diu la missa en llatí. Una mica reaccionari, ¿no? Evelyn Waugh solia buscar-se capellans que li diguessin la missa en llatí després dels canvis.*

—Evelyn Waugh i jo érem, políticament, dos pols oposats. Personalment els canvis litúrgics em van irritar perquè, a Londres, solia anar a una esglesiola on deien la missa en espanyol, que jo no entenia. Amb el ritu antic podies seguir el llatí, perquè tenies la traducció al missal. De manera que em va irritar de no poder seguir la missa quan la deien en una llengua que jo desconeixia.

—*Sempre sereu recordat com un escriptor catòlic...*

—Només van descobrir que era catòlic després d'escriure *Brighton Rock*. Jo sóc un escriptor que resulta que és catòlic, no un escriptor catòlic. I això és el que volia dir Pau VI quan em deia que els meus llibres sempre molestarien alguns catòlics, i que no en fes cabal.

—*¿Creieu que fer-vos catòlic us va convertir en millor escriptor?*

—Jo crec que estava revoltat contra l'Escola de Bloomsbury: E.M. Forster, Virginia Woolf, i pensava que una de les coses que donava realitat als personatges era la importància dels éssers humans amb un món futur. Això feia els personatges més importants. Hi trobava una certa insípida, en el cercle d'escriptors de Bloomsbury. Els faltava alguna cosa.

—*Moltes coses han canviat a l'Església des que us vau convertir, al 1927. ¿Trobeu l'Església d'avui més o menys del vostre gust?*

—Em fa sentir molt incòmode la doctrina de l'Església sobre els anticonceptius. Crec que els anticonceptius són essencials en la vida humana. I, en canvi, amb la doctrina de l'Església, hi ha més avortaments i es neguen a veure-ho. Ara, amb la superpoblació a l'Àfrica i a tot el món diria que els anticonceptius i la planificació familiar són una necessitat. Sota Pau VI la majoria de bisbes eren clarríssimament partidaris dels anticonceptius, però no en va fer cap cas i va tirar al dret, tot i deixar clar que era cosa seva,

que es podia canviar. De manera que em fa sentir molt incòmode aquest Papa actual que propugna les velles normes. ¿No trobeu —prosegueix— que la Cúria Romana recorda una mica el Politburó? —Cavilla una miqueta abans d'afegir amb un sospir—: Però és que fins i tot el Politburó canvia...

—*A El poder i la glòria descriu uns sacerdots decidits que plantaven cara a la mort abans d'abandonar la vocació. ¿No us deprimeix de veure que tants abandonen avui el ministeri?*

—No em deprimeix. Ho accepto com un fet i tendeixo a culpar-ne els qui ara tenen l'autoritat en l'Església.

—*¿No creieu —demanó— que l'Església està autoritzada a esgrimir arguments basats en la llei natural?*

—Bé, crec que és una llei antinatural —replica categòricament—. El sexe no és únicament plaer. Rebaixen l'amor dient-ne plaer.

—*En política heu estat molt explícit. ¿Heu utilitzat mai la vostra posició com a destacat escriptor catòlic per influir en l'opinió dels dirigents de l'Església en la qüestió del control de la natalitat?*

—Una vegada vaig dinar sol amb el cardenal Heenan, llavors del Vaticà II. I un amic meu, l'arquebisbe David Matthews em va dir: "Per l'amor de Déu, no li parleu d'anticonceptius". Però li'n vaig parlar. I vaig dir al cardenal que coneixia dues noies catòliques que havien avortat, cosa que no haurien fet si haguessin pres anticonceptius. En vam parlar una bona estona i em sembla que al llarg de la conversa es va tornar molt més moderat. Crec que el vaig influir.

—*Pel que dieu, deveu estar contra l'avortament.*

—Sí. De totes totes. M'agradaria que reduïssin encara més el nombre de setmanes legal.

—*¿Hi ha alguna sortida del dilema anticonceptiu per a l'Església?*

—Crec que tot s'arreglaria amb un Papa millor.

—*¿Heu tractat Joan Pau II?*

—Només en somnis, i em temo que els meus encontres no han estat gaire fel·lïços. A l'estiu del 1987 vaig somniar que llegia al diari que el Papa considerava la canonització de Jesucrist, i em vaig trobar pensant que l'home devia ser foll d'orgull, si pensava conferir un honor a Crist.

L'espantlla de Greene se sacseja alhora que riu silenciosament.

—*¿En què s'ha errat, doncs, aquest Papa?*

—No crec que tingui dubtes. Em penso que no dubta de la seva infal·libilitat. Em recorda una mica Reagan, sabeu. La seva manera de fer a la televisió, ¿oi? És un bon actor. I volia ser-ho, actor, de jove. Necessita multituds o un equip de televisió. Gorbaxov, en canvi, em recorda molt més Joan XXIII.

—*Joan Pau II no té dubtes, dieu, i en canvi vos pregueu per creure.*

—La cosa curiosa és que sempre he cregut que el dubte era important per als éssers humans. És humà dubtar. I ara entrem en una època en què el marxisme és

posat en dubte pels marxistes. Vull dir que ja no és infal·lible Marx. I el Papa ja no és infal·lible. Veiem que a Rússia el dubte aixeca el cap, i els catòlics refusen dogmes inflexibles. En aquest punt, comunisme i cristianisme es van acostant, però per desgràcia el Papa actual s'esforça a restablir la infal·libilitat.

—*¿Heu tingut algun vincle amb la teologia de l'alliberament?*

—No em va agradar l'església de l'alliberament de Managua perquè tenen a la paret un quadre esgarrifós de l'assassinat de l'arquebisbe Romero i un Crist vestit de treballador modern; ni em va agradar que fos una congregació de classe mitjana. No hi vaig veure ni un sol pobre, en aquella església que propugnava la teologia de l'alliberament. M'estimo molt més les horribles estàtues tradicionals i una congregació pobra. Els pobres lliguen amb aquestes coses. És emocional tot plegat, suposo. Ara, intel·lectualment m'agrada la idea de la teologia de

l'alliberament: l'opció pels pobres i les comunitats de base, la determinació d'esmerçar temps mirant de millorar la seva situació, la seva dignitat més que no la seva moral. Pot haver-hi alguna cosa de reaccionari en la direcció general de l'Església, potser, però no crec que s'apliqui a l'Església com un tot: capellans i poble. Aquest és el punt interessant de l'arquebisbe Romero: abans de ser bisbe era considerat un reaccionari però després de la consagració començà a atacar els militars i les quadrilles de la mort, i el seu últim sermó va ser una cri-

llargues relacions íntimes amb altres dones.

—He tingut relacions estretes amb dones durant llargues temporades: dotze anys, onze anys, tres anys... ¡trenta anys! —Breu rialleta—. No han estat relacions d'una nit, per dir-ho així. També n'he tingudes, d'aquestes, és clar. Però les meves amistats eren relacions d'una certa profunditat, i l'amistat s'ha mantingut després.

—*¿No hi veieu res de moralment dolent en el fet de tenir amants?*

—Depèn del punt de vista de les persones implicades, de si són felices així. Si tingués dona, no m'agradaria de tenir una amant en secret, però em penso que depèn de la felicitat de totes les tres persones involucrades.

—*¿Personalment sou gaire pietós ara com a catòlic? ¿Reseu? ¿Dieu algun parenostre ocasional?*

—Quan agafes l'avió i alguna cosa comença d'anar malament, no és parenostres que dius, sinó avemaries. Molta gent ho fa, crec. I tanmateix, fins i tot les feministes sembla que rebaixin la talla de Maria dins l'Església. Automàticament dic una avemaria quan l'avió s'enlaira. Només he tingut dos aterratges accidentats en ma vida i els avions no em fan por, però ho faig quasi automàticament.

—*¿Creieu en el poder de l'oració?*

—Confio que faci alguna cosa. I reso, sí, amb una certa pausa, de nit. Generalment reso per la gent.

—*La devoció a Maria és sovint una pedra d'ensopec per als cristians no catòlics. ¿Propugneu una devoció especial a ella?*

—No m'interessa gaire la mariolatria, però diguem que em va impressionar, políticament, la festa de la Immaculada Concepció, el 1985, a León, Nicaragua, perquè tots els diaris parlaven de persecució religiosa i l'escena era exactament el contrari. Al vespre anava amb cotxe amb Tomás Borge, ministre de l'Interior. I era pertot una gran festa, la Immaculada Concepció, i vam caminar potser una hora i mitja per una part de la ciutat, pobre i atapeïda. I a totes les barraques hi havia una imatge de la Mare de Déu amb espelmes i la gent es parava a cada casa, en una mena de ritual. Deien: "Qui ens ha donat la felicitat?" I la resposta venia de la multitud: "Maria Immaculada". I vaig pensar que malament se'n podia dir persecució religiosa, d'això. Després ens vam ficar pel barri ric de la ciutat i també ho celebraven, però amb finestres i portes tancades, privadament. Ho vaig tro-

bar commovedor. Ara, d'alguna forma resultava políticament gratificant. Ningú no en podia dir persecució religiosa, d'això.

—*¿No heu tingut mai por —demano— del "forat de l'agulla"? Deveu ser molt ric, vós...*

—M'he desentès de tot —contesta Greene simplement—. Una fundació que hi ha a Suïssa em paga un sou. Suficient per viure. Però estic bé. Un temps vaig tenir dona i dos fills i vaig creure que havien de gaudir dels meus diners i no esperar-se a rebre'n. Tots dos tenen unes cases molt boniques.

—*¿Teniu gaires propietats personals? —demano.*

—A part aquest lloc tinc un pis a París —ara hi viu un amic meu. Una casa a Anacapri, generalment ocupada, que vaig comprar amb els diners fets amb *El tercer home*.

—*Als 85 anys deueu pensar sovint en la mort... —li dic.*

Greene torna a riure.

—Tenia un oncle que morí als 92 quan va caure d'un arbre: volia tallar una branca morta.

I resta silenciós uns moments, amb els ulls lluents i divertits. En acabat prossegueix:

—Aquest mateix oncle havia caigut al metro als 89 anys, quan anava a una reunió on actuava de conseller. Va sobreviure, em deia, estant-se quietíssim. I després va anar a la reunió pel seu propi peu. M'explicava que l'interès de l'experiència havia consistit a poder veure el metro des d'un angle totalment nou.

Encara enriolat Greene s'alça a poc a poc, amb les mans a les cuixes, com si volgués afermar-se.

—Em sembla que és hora de fer un traquet. ¿Què us ve de gust?

—*Qualsevol cosa que tingueu —faig.*

—Un martini amb vodka —diu. Torna de la cuina amb un còctel i s'asseu al sofà com si m'animés a una última pregunta.

—*En última instància —demano— ¿què significa la vostra religió per a vós?*

Greene em mira directament, sorprès. En aquest moment sembla com si no tingués edat. L'aureola una impressió d'extraordinària tolerància, de maduresa.

—Em penso que és... un misteri —diu a poc a poc, amb sentiment—. Un misteri que no pot ser destruït... ni tan sols per l'Església. Una mena de misteri. I en acabat fa un glopet amb un delit immens.

© John Cornwell - The Observer
Traducció: J.C.

da a les tropes a desobeir les ordres i a no matar. Va ser l'únic arquebisbe mort dient missa des de Becket. Però a Roma no el tenien en gaire consideració ni estima.

—*Heu dit que, originàriament, el catolicisme us atreïa perquè semblava més acostat a la veritat que cap altra religió. ¿Us semblava també que era més a prop de la veritat que cap altra denominació cristiana?*

—Sí, em penso que sí.

—*¿I encara us ho sembla?*

—Em penso que ha comès faltes més greus que no altres. El costat dolent ha estat molt obvi al llarg de la història. Em refereixo a Torquemada i alguns papes. No diré que la situació actual sigui dolenta, però m'hauria agradat tenir un Joan XXIV.

—*Heu estat fidel a l'Església d'una manera pública, diguem. Us vau separar de la dona, per exemple, però no us vau divorciar mai. I en canvi heu tingut*

